

УДК 354(379.85:394.9)(477)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНДУСТРІЄЮ ГОСТИННОСТІ

Дишкантюк О.В.

Визначено сутність та проблеми розвитку індустрії гостинності, обґрунтовано основні складові системи гостинності та проведено розподіл їх за сегментами згідно виконуваних функцій; запропоновано методичні підходи до формування інноваційної моделі державного регулювання сфери гостинності та інших секторів економіки, визначено напрями та принципи регулюючої діяльності держави; розроблено концептуальну 4D-модель узгодженого розвитку індустрії гостинності

Постановка проблеми. В сучасних умовах соціального, економічного, інформаційного розвитку, переходу до більш високих технологічних укладів зростає важливість сфери нематеріального виробництва, задоволення соціальних потреб людини на основі надання різноманітних послуг. Встає нагальна необхідність виокремлення нової сфери національної економіки – індустрії гостинності, що забезпечує людину послугами сфери нематеріального виробництва. Визначення цієї сфери як окремого сектору економіки, встановлення його зв'язків з іншими секторами національного господарства визначає основні напрями удосконалення державного управління нематеріальною сферою суспільного виробництва спрямованого на задоволення соціальних потреб людини.

Аналіз досліджень і публікацій. В системі державного управління соціально-економічним розвитком національного господарства сформовано певний інституціональний базис щодо регулювання туристичної сфери та курортного господарства. В Законі України «Про туризм» встановлено основні засади реалізації державної політики в сфері туризму [1]. При цьому неодноразове змінення управління цією сферою, її підпорядкування Мінінфраструктурі України, а згодом перехід до управління Мінекономрозвитку не забезпечує стабільних результатів функціонування та відповідного її внеску у національне господарство.

Положенням Мінекономрозвитку визначено, що ця структура є головною у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує: формування та реалізацію державної політики економічного, соціального розвитку і торгівлі, державної промислової політики, державної інвестиційної політики, державної зовнішньоекономічної політики, а також державної політики у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю). Крім того забезпечує розроблення та виконання програм розвитку туризму і курортів в Україні; організовує облік туристичних ресурсів України, забезпечує їх раціональне використання та охорону; встановлює відповідні категорії об'єктам

туристичної інфраструктури (готелям, іншим об'єктам, призначеним для надання послуг з розміщення, закладам харчування, курортним закладам тощо); встановлює порядок створення та ведення Державного кадастру природних територій курортів; бере участь у розробленні програм облаштування транспортних магістралей об'єктами туристичної інфраструктури тощо [2]. Треба зазначити, що перелічені вище повноваження міністерства в сучасних умовах реалізуються недостатньо. Держава фактично відсторонилася від створення передумов активізації та підтримки цієї сфери. В значній мірі це пов'язано з недостатністю фінансових ресурсів, а також з трудомісткістю більшості з визначених в Положенні Мінекономрозвитку завдань.

Важливішим фактором розвитку туристичної сфери є природно-ресурсний потенціал території, проте управління, планування, контроль, моніторинг природних рекреаційних ресурсів (лісних, земельних, водних, тваринних, бальнеологічних, мінеральних тощо) здійснюються різними органами виконавчої влади, в т.ч. Міністерством екології та природних ресурсів України, Міністерством аграрної політики та продовольства України, їх агентствами та департаментами. Така неврегульованість не дозволяє здійснювати комплексне управління розвитком туризму та природними рекреаційними ресурсами, максимально використовувати синергетичний ефект територій.

Таким чином, аналіз інституційної бази розвитку туристично-рекреаційної сфери показав, що різні природні та інші фактори виробництва цієї сфери знаходяться у компетенції різних органів законодавчої та виконавчої влади, кожний орган управління здійснює свою діяльність самостійно, без досягнення балансу інтересів та координації повноважень для отримання єдиного кінцевого результату. Необхідно зауважити, що таке поняття як розвиток сфери гостинності не передбачено у сучасному законодавстві.

В роботах іноземних авторів Л. Вагена, Дж. Р. Уокера, Н. Вебстера індустрія гостинності розглядається як поєднання готельного та туристичного бізнесу. Наприклад, індустрія гостинності розглядається як окремий сектор індустрії туризму, що забезпечує розміщення туристів, а також супутні галузі торгівлі, громадського харчування, сфери розваг [3,4,5].

Питання державного управління індустрією гостинності практично не розглядаються в літературі. Відсутнє наукове визначення даної сфери як наукової категорії та її взаємозв'язків з іншими секторами національної економіки, що не дозволяє визначити пріоритетні напрями управління гостинністю, забезпечення її необхідними ресурсами. У трактуванні автора, управління індустрією гостинності набагато ширше за сферу управління туризмом, курортами, рекреаційними природними ресурсами. Воно включає всі зазначені вище об'єкти управління і ті, що направлені на надання соціальних, адміністративних, культурних, освітніх та інших послуг людині. Забезпечення людини послугами в індустрії гостинності пов'язане з забезпеченням цієї сфери нематеріального виробництва

природними ресурсами, реальним та фінансовим капіталом, кваліфікованими кадрами, підприємницькими здібностями, інформацією та екологічним станом природного середовища.

Мета дослідження – визначення теоретико-методологічних положень щодо розбудови державного управління гостинністю як сектору національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Аналіз існуючих публікацій показав, що індустрія гостинності не розглядається з позицій системності економічних відносин, які складаються в процесі її функціонування. Рядом авторів визначено сегменти цієї сфери, але відсутнє комплексне бачення її розвитку. В основному розглядається покращення роботи готелів, визначення кількості основних та додаткових послуг в них, інтер'єр та кількість зірок, місце розташування та привабливість. В ресторанному бізнесі розглядається покращення меню, карти вин, інтер'єру залів тощо. На практиці відбувається об'єднання послуг готельно-ресторанної сфери та створюються відповідні їх ланцюги в контексті розвитку туристичного бізнесу. Відсутність системного бачення розвитку індустрії гостинності не дозволяє здійснювати ефективне державне регулювання цієї сфери національної економіки. На наш погляд, відмінністю сфери гостинності від туризму є те, що вона спрямована на забезпечення потреб суспільства та кожної людини - як гостя в незалежності від його місця перебування (подорожі, відрядження, турпоїздки або проживання у рідному місті), - у якісному обслуговуванні, доброзичливості та хлібосольстві. Індустрія гостинності – це сфера діяльності, що включає надання послуг та виробництво товарів, необхідних для надання цих послуг, дистрибуцію послуг та збут товарів, взаємозв'язок з іншими секторами економіки та споживачами.

Серед основних проблем, що не стимулюють розвиток індустрії гостинності визначимо таке.

Зі сторони споживача:

- зниження рівня доходів населення зменшує платоспроможний попит на послуги та товари, адже по законам суб'єктивної економіки людина змушена задовольняти першочергові фізичні потреби, що призводить до зниження фінансових потоків до сфери туризму, рекреації, відпочинку, розваг, відвідування театрів, музеїв, виставок, конференцій;

- високе зростання вартості послуг індустрії гостинності при низькому рівні якості, в першу чергу це стосується середнього та малого підприємництва по сегментам послуг;

- турбота з приводу втрати місця роботи, змушує працівників обмежувати період вільного часу на відпустку, на вихідні та вечірнього часу на протязі робочого тижня для задоволення потреб особистості (скорочуються виїзди на природу, активний відпочинок, спорт, тощо);

- незадовільна інфраструктура знижує для населення та туристів привабливість унікального природного різноманіття не тільки віддалених територій, але й тих, що знаходяться поблизу великих та малих міст;

- недоброякісна інформаційна подача умов комфортності прийняття гостей та послуг, що їм надаються.

Для виробника:

- відсутність державної довгострокової стратегії та програми розвитку індустрії гостинності та супутніх їй секторів економіки;

- відсутність державної політики щодо підтримки розвитку секторів індустрії гостинності;

- організаційно-економічні механізми державного стимулювання та мотивації розвитку індустрії гостинності;

- обмеженість доступу до інвестиційних та кредитно-фінансових ресурсів;

- високі витрати на утримання основних фондів та придбання обігових засобів ведення господарської діяльності.

Перелічені вище проблемні питання в значній мірі стримують розвиток внутрішнього туризму та не створюють передумов для залучення іноземних гостей до всіх секторів індустрії гостинності. Необхідно відмітити, що розвиток бізнесу в індустрії гостинності може швидко окупати вкладені інвестиції, приносити додаткові надходження до державного та місцевих бюджетів, дає поштовх до розвитку інших секторів економіки та соціально-економічного розвитку території.

Для удосконалення державного управління та сприяння розвитку індустрії гостинності автором визначено основні складові системи гостинності та проведено розподіл за сегментами згідно функцій, які ними виконуються, серед яких туризм, рекреація, відпочинок, розваги, транспорт, харчування, готелі, ресторани, культура, освіта. Визначення такої структури необхідно для формування інноваційної моделі державного регулювання сфери гостинності та інших секторів економіки:

Інтегруючий блок, що представляє індустрію гостинності в цілому поєднуючи територіальний та сегментарний підходи:

- сутність функцій управління сегментами індустрії гостинності на рівні держави, місцевого самоврядування, асоціацій (планування та прогнозування, організація, мотивація, контроль, координація та регулювання);

- системна організація індустрії гостинності та її функції (політична, економічна, екологічна, соціальна, наукова та навчальна);

- збалансованість інтересів індустрії гостинності як цілісної системи з іншими секторами національної економіки (сільське господарство, транспорт, будівництво, промисловість тощо);

- визначення доцільної асиметрії сегментів індустрії гостинності як цілісної системи;

- досягнення балансу політичних, соціальних, економічних інтересів між владою, суспільством, бізнесом в соціальній, економічній та екологічній сфері в процесі функціонування індустрії гостинності та її сегментів;

- формування інноваційної політики забезпечення синергетичності сегментів індустрії гостинності;

- покращення інвестиційного забезпечення розвитку сегментів індустрії гостинності за рахунок механізму перерозподілу доходів цієї сфери між її сегментами, цією сферою та державним і місцевим бюджетом, суспільними організаціями.

Секторальний блок, що відображає відносини всередині сфери гостинності повинен включати:

- структурні складові секторів гостинності, що мають розглядатися як єдина система надання послуг в цій галузі (переїзд, проживання, харчування, відпочинок, екскурсії, відвідування парків, музеїв, історичних та архітектурних пам'яток, театрів тощо);

- функції, що мають виконувати сегменти індустрії гостинності та характер їх взаємодії (перевезення, умови відпочинку, умови проживання тощо);

- співвідношення елементів індустрії гостинності та характер їх взаємодії (забезпечення комфортних економічних, екологічних і соціальних умов зовнішнього та внутрішнього середовища в процесі доставки до місця, проживання або лікування, відпочинку, одержання вражень та задоволення, роботи на конференціях).

Згідно системно-функціонального підходу до формування інноваційної моделі управління індустрією гостинності та її секторами необхідно виділити наступні складові напрями регулюючої діяльності держави:

- політичний імідж держави щодо безпечного перебування в країні суб'єктів виробництва і суб'єктів споживання;

- нормативно-правове забезпечення направлене на створення єдиного підходу до формування законів та підзаконних актів, що дають змогу реалізації гостинності у сфері послуг;

- інституційне забезпечення функціонування індустрії гостинності, створення горизонтальної взаємодії між різними сегментами, що її об'єднують на національному та місцевому рівнях;

- інструменти технічного регулювання: стандартизація, сертифікація, ліцензування;

- інформаційне та комунікаційне забезпечення індустрії гостинності;

- рівень екологічної безпеки та охорони довкілля: гармонійне поєднання соціо-економіко-екологічних інтересів.

Напрями регулюючої діяльності держави мають будуватися на таких принципах:

- узгодження інтересів держави, бізнесу та місцевих громад в розвитку індустрії гостинності;

- принцип програмно-цільового підходу у реалізації соціальних проектів та програм, спрямованих на підвищення ефективності сфери гостинності та хлібосоляства;

- пріоритетність національного колориту у дизайні міст та зовнішнього середовища, що впливає на уявлення та гостинність;

- принцип партнерства (формування неформальних асоціацій підприємців, кластерів, альянсів тощо) у сфері гостинності;

- принцип постійного підвищення рівня освіти, забезпечення професійними кадрами.

Виокремлення місця гостинності в системі виробничих відносин, що визначають відносини між людьми з приводу засобів виробництва та їх розподілу в системі суспільного відновлення, направлено на визначення пріоритету розвитку цього сектору національної економіки в порівнянні з іншими. Виходячи з цього необхідно виділяти такі елементи специфічних економічних відносин, що складаються:

- всередині сегментів гостинності;
- між сегментами індустрії гостинності;
- між сегментами гостинності та зовнішнім середовищем (пріоритети розвитку національної економіки та суміжних з індустрією гостинності галузей);
- всередині суб'єктів сегментів індустрії гостинності.

Саме економічні відносини повинні визначати роль та місце індустрії гостинності та її сегментів в макроекономічному розвитку та росту валового регіонального продукту.

Концептуальна 4D-модель узгодженого розвитку індустрії гостинності, що відображає всі вище викладені складові представлено на рис.1.

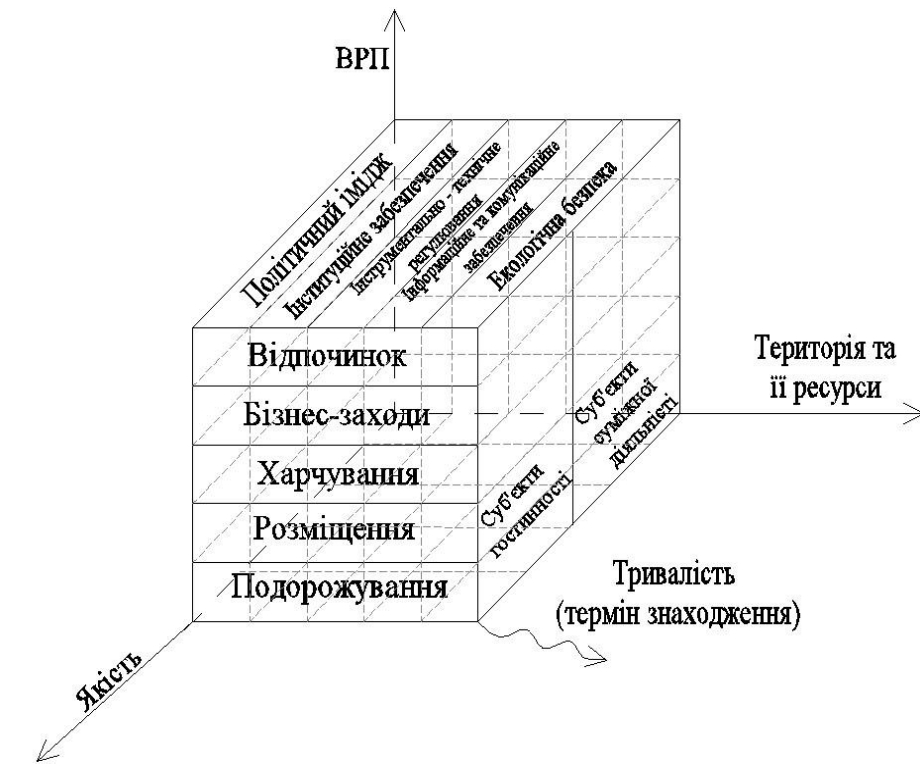

Рис.1 Концептуальна 4D-модель узгодженого розвитку індустрії гостинності

Сферу гостинності можна охарактеризувати як дію сукупних її сегментів, в яких кінцевим результатом є продукт праці у формі послуги та/або матеріального товару. Специфікою гостинності є те, що надання послуги неможливе без використання товару, який виробляється робітниками цієї сфери. Ця сфера національної економіки є одночасно матеріальною і нематеріальною. Вона є матеріальною в тому сенсі, що виробляються товари, які забезпечують надання послуги (блюда, що виробляються в ресторанах, кафе, упаковка та розфасування товарів, без яких неможливо здійснити процес надання послуги тощо). В той же час кінцевий результат праці виступає у формі послуги для людини або суспільства та споживається в процесі обслуговування. Діяльність сегментів індустрії гостинності спрямована безпосередньо на людину, задоволення її потреб, коли вона є гостем на конференції, в готелі, санаторії, пансіонаті, одержує комплекс туристичних послуг включаючи транспортні. Масштаби діяльності індустрії гостинності характеризуються абсолютними та відносними показниками кількості зайнятих в цій сфері, об'ємами виробництва, доходами, витратами, рентабельністю, об'ємом державних та приватних витрат та їх ефективністю.

На даному етапі розвитку національної економіки існують різні форми власності на об'єкти індустрії гостинності. Аналіз тенденцій розвитку відносин власності показує, що вже здійснився перехід від державної форми до приватної. Приватна форма власності в цій індустрії розвивається швидкими темпами, але ще існують державні підприємства та об'єкти. Це музеї, театри, пам'ятники архітектури, санаторії, що мають виконувати соціальний заказ суспільства і знаходяться на балансі держави. Виникають корпорації на основі злиття капіталів сегментів індустрії гостинності, організуються акціонерні товариства з метою залучення додаткових фінансових коштів у цю сферу. Сфера індустрії гостинності збільшує свій фінансовий основний та обіговий капітал швидкими темпами.

Під фінансами індустрії гостинності треба розуміти сукупність грошових відносин, що забезпечують рух фондів грошових засобів для надання послуг та виробництва товарів в сфері гостинності між:

- зовнішнім фінансовим середовищем;
- всередині індустрії гостинності;
- між її сегментами;
- всередині сегментів.

Необхідно класифікувати систему фінансових відносин в сфері індустрії гостинності, що виникають між суб'єктами господарської діяльності різних рівнів:

- між індустрією гостинності та державним бюджетом. У суб'єктів, що є прибутковими організаціями різних форм власності на засоби виробництва, ці відносини приймають форму платежів в бюджети. Для суб'єктів, що є неприбутковими організаціями державної форми власності, державні та місцеві бюджети виділяють кошти на їх фінансування. Існують суб'єкти підприємницької діяльності (національні

заповідники, заказники, зоопарки тощо), де частину коштів вони заробляють самі, а частину їм надає бюджет, в цьому випадку з'являються фінансові відносини пов'язані з виплатою обов'язкових платежів в бюджет між:

- суб'єктами сегментів індустрії гостинності з метою оплати їх послуг та товарів для надання послуг;
- суб'єктами сегментів індустрії гостинності з метою об'єднання та централізації фінансових ресурсів для підвищення ефективності функціонування на основі ефекту масштабу;
- суб'єктами сфери гостинності та підприємствами сфери матеріального виробництва з приводу оплати засобів виробництва;
- суб'єктами сфери гостинності та колективом робітників з приводу виплати заробітної плати, премій тощо.
- суб'єктами сфери гостинності та споживачами їх послуг.

Висновки. Обґрунтовано теоретико-методологічне визначення індустрії гостинності як сфери національної економіки, що включає надання послуг та виробництво товарів, необхідних для надання цих послуг, платоспроможний попит споживачів, дистрибуцію послуг та збут необхідних товарів, взаємозв'язок з іншими секторами економіки, що забезпечують її функціонування.

Індустрію гостинності визначено як гостинність для туристів та населення, особи, що не є туристом і користується гостинністю при одержанні послуг по функціональному призначенню таких як переїзд до місця призначення, відвідування розважальних закладів, харчування, розміщення в готелях, мотелях та кемпінгах.

Доведено, що виділені по функціональному призначенню послуги гостинності представляють собою різні сектори індустрії гостинності, пов'язані між собою, і послуги, які в деяких випадках є проміжними та кінцевими.

Література

1. Про внесення змін до Закону України "Про туризм": Закон України від 18.11.2003 № 1282-IV [Електронний ресурс] // Оф. портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1282-15/page>
2. Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: Указ Президента України від 31.05.2011 № 634/2011 [Електронний ресурс] // Оф. портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/634/2011>
3. Ваген, Л. Гостиничный бизнес: учеб. пособие : пер. с англ. / Л. Ваген. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2001. - 416 с.
4. Уокер Дж. Р. Введение в гостеприимство // Дж. Р. Уокер: пер.с англ.[В.Н.Егорова]. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2012. – 735 с.

5. Вебстер Н. Толковый словарь [Электронный режим] / Словари онлайн. – Режим доступа <http://slovar-vocab.com/english/merriam-webster-dictionary.html>. – Загл. з екрану.

References

1. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro turyzm": Zakon Ukrainy vid 18.11.2003 № 1282-IV [On Amendments to the Law of Ukraine "On Tourism": Law of Ukraine of November 18, 2003 № 1282-IV]. *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1282-15/page> [in Ukrainian].
2. Polozhennia pro Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy [Regulations of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/634/2011> [in Ukrainian].
3. Wagen, L. (2001). Hotel business. Rostov na Donu : Phoenix [in Russian].
4. Woker, J.R. (2012). Introduction to Hospitality (4th edition). Moscow: Juniti-dana [in Russian].
5. Merriam-Webster`s collegiate dictionary (10th ed.). *slovar-vocab.com*. Retrieved from <http://slovar-vocab.com/english/merriam-webster-dictionary.html>.

Abstract

Dyshkantiuk O.

Theoretical and methodological foundations of public management hospitality industry development

The essence and problems of the hospitality industry are defined, the main components of the system reasonably hospitality and organized their distribution segment according to their functions are considered; methodical approaches to creating innovative model of state regulation of hospitality and other sectors, the directions and principles of the regulatory state are discovered; the conceptual 4D-model of coordinated public management of the hospitality industry are proposed.